

ДОВІДКА

про Національну академію наук України
(станом на 01.01.2019 р.)

Національна академія наук України заснована 27 листопада 1918 року у м. Києві. Її першим президентом був видатний учений із світовим ім'ям В.І. Вернадський.

Статус. Національна академія наук України (НАН України, Академія) згідно з чинним законодавством є вищою науковою самоврядною організацією України, що заснована на державній власності. Самоврядність Академії полягає у самостійному визначенні тематики досліджень та форм їх організації й проведення, формуванні своєї структури, вирішенні науково-організаційних, господарських, кадрових питань, здійсненні міжнародних наукових зв'язків, виборності та колегіальності органів управління. Академія об'єднує дійсних членів, членів-кореспондентів та іноземних членів, усіх науковців її установ, організовує і здійснює фундаментальні та прикладні наукові дослідження з найважливіших проблем природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук.

Органи управління. Найвищим органом самоврядування НАН України є Загальні збори, що складаються з дійсних членів (академіків) та членів-кореспондентів. У сесіях Загальних зборів (крім питань, пов'язаних з виборами дійсних членів, членів-кореспондентів та іноземних членів НАН України) беруть участь з правом ухвального голосу наукові працівники, делеговані трудовими колективами наукових установ Академії, з правом дорадчого голосу - іноземні члени, керівники наукових установ Академії та представники наукової громадськості.

У період між сесіями Загальних зборів керівництво роботою Академії здійснює Президія НАН України, яка обирається Загальними зборами строком на 5 років. До складу Президії НАН України, вибори якої відбулися у квітні 2015 року, входять 32 особи, в тому числі президент, п'ять віце-президентів, головний учений секретар, 14 академіків-секретарів відділень, 11 членів. У засіданнях Президії також беруть участь з правом дорадчого голосу 6 виконуючих обов'язки члена Президії та 13 радників Президії НАН України.

Структура. В НАН України функціонують 3 секції (фізико-технічних і математичних наук; хімічних і біологічних наук; суспільних і гуманітарних наук), що об'єднують 14 відділень наук: математики; інформатики; механіки; фізики та астрономії; наук про Землю; фізико-технічних проблем матеріалознавства; фізико-технічних проблем енергетики; ядерної фізики та енергетики; хімії; біохімії, фізіології і молекулярної біології; загальної біології; економіки; історії, філософії та права; літератури, мови та мистецтвознавства.

В Академії діють 5 регіональних наукових центрів подвійного з Міністерством освіти і науки України підпорядкування: Донецький (м.Покровськ), Західний (м.Львів), Південний (м.Одеса), Північно-східний (м.Харків), Придніпровський (м.Дніпро), а також Центр оцінювання діяльності наукових установ та наукового забезпечення розвитку регіонів (м.Київ). Статутну діяльність Кримського наукового центру та його фінансування з бюджету НАН України призупинено в 2014 році.

Основною ланкою структури НАН України є науково-дослідні інститути та інші наукові установи (обсерваторії, ботанічні сади, дендропарки, заповідники, бібліотеки, музеї тощо). В структурі НАН України діють національні заклади - Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського, Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут», Національний історико-археологічний заповідник «Ольвія», Національний ботанічний сад ім. М.М.Гришка, Національний дендрологічний парк «Софіївка», Національний науково-природничий музей, Львівська національна наукова бібліотека України ім. В.Стефаника, Національний центр «Мала академія наук України». До структури НАН України входять також організації дослідно-виробничої бази (дослідні підприємства, конструкторсько-технологічні організації, обчислювальні центри). Всього на цей час в НАН України діють 160 наукових установ та 36 організацій дослідно-виробничої бази.

Співробітництво з освітніми установами. У 2018 р. укладено понад 250 договорів з вищими навчальними закладами про співробітництво, проходження виробничої, переддипломної практики студентів тощо. Розроблялося близько 260 спільних наукових проєктів. Мережа спільних з освітянами науково-навчальних структур (понад 260 комплексів, центрів, лабораторій, філій кафедр тощо) дозволяє широко використовувати потенціал НАН України для підготовки фахівців високої кваліфікації для потреб вищої школи та НАН України. Понад 1300 науковців Академії (з них кожний одинадцятий академік або член-кореспондент НАН України) читали навчальні курси, цикли лекцій з актуальних напрямів науки. У 2018 р. 185 науковців-освітян захистили у спеціалізованих вчених радах наукових установ НАН України дисертаційні роботи на здобуття вченого ступеня доктора наук та кандидата наук. Понад 1000 студентів виконували дипломні роботи під керівництвом провідних вчених НАН України. У творчій співпраці з освітянами підготовлені та побачили світ близько 180 монографій, підручників та навчальних посібників для вищої школи.

Координація наукових досліджень. Вагомий внесок в реалізацію цього важливого напрямку діяльності Академії здійснюють Рада президентів академій наук України та Експертна рада з питань оцінювання тем фундаментальних науково-дослідних робіт при НАН України. Робота цих органів сприяє розробленню та реалізації узгодженої наукової політики, підготовці та внесенню у владні структури пропозицій з вдосконалення нормативно-правової бази функціонування наукової сфери, матеріально-технічної і фінансової підтримки досліджень, поліпшення кадрового забезпечення.

Науково-координаційну роботу з окремих актуальних наукових напрямів і проблем проводять секції і відділення НАН України, громадські наукові об'єднання НАН України. Нині в НАН України працює 78 наукових рад, 18 комітетів, 16 комісій, 24 наукових товариства. Їхні зусилля зосереджено на питаннях координації перспективних наукових досліджень, підготовці пропозицій та аналітичних матеріалів для державних органів влади, організації та проведенні наукових читань, конференцій, семінарів, симпозіумів.

Впровадження наукових розробок, інноваційна діяльність. Науковими установами НАН України в 2018 році впроваджено в різні галузі економіки України близько 800 новітніх розробок, серед яких передові технології, у тому числі інформаційні, машини, устаткування, матеріали, автоматизовані комплекси і системи, програмні продукти, бази даних і бази знань, сорти рослин, методичні рекомендації та методики, стандарти.

Установи Академії уклали 90 ліцензійних договорів в Україні й за кордоном, отримали 580 патентів на винаходи і корисні моделі. Успішно виконано 44 науково-технічні проєкти, які були відібрані за конкурсом на початку року.

В рамках зовнішньоекономічної діяльності установи Академії в 2018 році реалізували близько 160 контрактів з корпораціями, компаніями, підприємствами, науковими центрами більше 30 високорозвинених країн світу. Були здійснені поставки науково-технічної продукції, трансфер технологій, науково-технологічні послуги на загальну суму близько 113,7 млн. грн.

Наукові розробки НАН України було представлено на 10 великих виставкових заходах, зокрема на міжнародній виставці MEDICAEXPO та міжнародній фармацевтичній виставці PHARMAEXPO, виставці-презентації наукових досягнень НАН України (в рамках XII Всеукраїнського фестивалю науки), щорічній виставці-презентації промислової продукції «Зроблено в Києві», міжнародних спеціалізованих виставках «LabCompLEX. Аналітика. Лабораторія. Біотехнології», «HI-TECH EXPO. Високі технології», «PHARMAtechExpo», XXIII Міжнародній виставці «Безпека 2018», III Міжнародному форумі «INNOVATION MARKET», виставці-презентації наукових та науково-технічних розробок НАН України, присвяченої 100-річчю НАН України.

Науково-експертна діяльність. Важливою складовою діяльності НАН України, як вищої наукової організації країни є підготовка наукових оцінок і прогнозів суспільно-

політичного, соціально-економічного і культурного розвитку держави, обґрунтованих пропозицій і рекомендацій з цих питань, участь у формуванні державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності.

У 2018 році установами НАН України на замовлення різних органів державної влади було надано понад 2300 експертних висновків (пропозицій, зауважень, погоджень, коментарів тощо) до нормативно-правових актів і програмних документів, інформаційно-аналітичних матеріалів (наукових оцінок, прогнозів, пропозицій і рекомендацій) з різних питань суспільного розвитку.

На регулярній основі здійснювалося експертне оцінювання тематики фундаментальних досліджень наукових установ країни, що виконується за кошти державного бюджету України. Протягом 2018 року було розглянуто 378 науково-дослідних робіт чотирьох головних розпорядників бюджетних коштів, по кожній з яких надано відповідний експертний висновок щодо доцільності її фінансування з державного бюджету.

Видавнича діяльність. У структурі Академії працюють два видавництва: ДП "НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України" і Видавничий дім "Академперіодика" НАН України, на які припадає 10 % щорічної книжкової продукції Академії. 2018 року видавництво "Наукова думка" випустило у світ 34 назви наукових монографій, підготовлених працівниками НАН України, загальним обсягом близько 700 обліково-видавничих аркушів.

У ВД "Академперіодика" видано 249 випусків академічних журналів загальним тиражем понад 37,61 тис. примірників та обсягом понад 3,0 тисячі обл.-вид. арк. Зокрема, 216 випусків 38 періодичних видань за Програмою підтримки журналів НАН України, серед яких єдиний академічний науково-популярний журнал "Світогляд". Також ВД "Академперіодика" випустив 11 назв наукових монографій сукупним обсягом понад 200,0 обл.-вид. арк.

Протягом 2018 р. установами НАН України видано 438 назв наукових монографій, 115 назв збірників наукових праць, 98 навчальних і 219 довідкових та науково-популярних видань. Загальна кількість статей науковців Академії у періодичних виданнях становить 18,5 тисяч, з них майже 14,5 тисяч (понад 78 %) – у фахових вітчизняних і зарубіжних виданнях. За кордоном опубліковано 71 (16 %) назву наукових книг та майже 5,2 тисячі статей у періодичних виданнях.

Поточні праці науковців у 2018 році було опубліковано у 84 наукових журналах НАН України, а також у збірниках наукових праць, інших періодичних і серійних книжкових виданнях. 21 науковий журнал НАН України перекладали і видавали англійською зарубіжні видавці, ще 10 журналів англійською мовою в Україні видають академічні наукові установи власними силами.

Міжнародне наукове співробітництво здійснюється в рамках 128 чинних угод, укладених НАН України з академіями, державними установами, науковими організаціями та освітніми закладами 50 країн світу, серед яких країни Європи, Америки, Азії, Африки. Загалом у реалізації різних форм міжнародної співпраці бере участь понад 130 установ Академії.

НАН України представляє Україну у близько 40 міжнародних організаціях, зокрема Міжнародній асоціації академій наук (МААН), Міжнародному комітеті з космічних досліджень (COSPAR), Міжнародному союзу академій гуманітарних та соціальних наук (IUА), Всеєвропейській федерації академій наук (ALLEA) та бере активну участь у діяльності міжнародних наукових об'єднань та центрів: Міжнародному інституті прикладного системного аналізу (IIASA), Європейській науковій асоціації геофізичних досліджень (EISCAT), Європейській організації ядерних досліджень (CERN), Об'єднаному інституті ядерних досліджень (ОІЯД), програмних органах ЮНЕСКО, зокрема Міжурядовій океанографічній комісії, Стратегічній групі ЮНЕСКО-МАБ з розробки Стратегії цієї програми на найближче десятиліття тощо. По кожному зі згаданих напрямів працюють окремі наукові колективи.

Вчені НАН України є активними учасниками міжнародних програм, що здійснюються за підтримки таких іноземних та міжнародних фондів та організацій, як Європейська комісія, УНТЦ, NATO, UNESCO, DFG, CRDF тощо. За грантами цих організацій, здобутих на конкурсній основі, реалізуються щорічно близько 300 дослідницьких, координаційних та підтримуючих науковий обмін проектів.

Відповідно до Угоди про асоціацію до ЄС розширюються зв'язки з науковими центрами країн ЄС та організаціями Європейської комісії, зокрема щодо участі в програмах ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020», ЄВРАТОМ, взаємодії на постійній основі з Об'єднаним дослідницьким центром Єврокомісії (JRC).

В рамках програм обміну науковцями НАН України щорічно виконуються понад 100 двосторонніх проектів за узгодженими переліками з Австрійською академією наук, Болгарською академією наук, Польською академією наук, Академією наук Чеської Республіки, Словацькою академією наук, Сербською академією наук і мистецтв, Угорською академією наук, Румунською академією, Чорногорською академією наук і мистецтв та Радою з науково-технічних досліджень Туреччини з передбаченим обміном ученими за квотами, обумовленими відповідними угодами.

Активно розвивається науково-технічне співробітництво з установами та організаціями Китайської Народної Республіки, причому особливо успішно в частині комерціалізації науково-технічних розробок та технологій, створених ученими Академії. Започатковуються та активно працюють спільні українсько-китайські інноваційні центри та підприємства, переважно, в галузі матеріалознавства та інформаційних технологій.

Кадрове забезпечення. Загальна кількість працюючих в НАН України за станом на 01.01.2019 складала 29206 чол., в тому числі 15310 наукових працівників. Серед них 2367 докторів наук та 6746 кандидатів наук. Середній вік наукових працівників становив 52,3 року, докторів наук – 65 років, кандидатів наук – 50,6 року.

Персональний склад. За станом на 01.01.2019 до складу НАН України входять 189 дійсних членів (академіків), 386 членів-кореспондентів та 96 іноземних членів.